

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 1 augusti 2022*

”Begäran om förhandsavgörande – Ett område med frihet, säkerhet och rättvisa – Invandringspolitik – Rätt till familjeåterförening – Direktiv 2003/86/EG – Artikel 10.3 a – Artikel 16.1 b – Begreppet ’underårigt barn’ – Begreppet ’fullständigt familjeliv’ – Vuxen person har ansökt om familjeåterförening med ett underårigt barn som erkänts ha flyktingstatus – Relevant tidpunkt för att bedöma huruvida barnet är underårigt”

I de förenade målen C-273/20 och C-355/20,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bundesverwaltungsgericht (Federala högsta förvaltningsdomstolen, Tyskland) genom beslut av den 23 april 2020, som inkom till domstolen den 22 juni 2020 respektive den 30 juli 2020, i målen

Bundesrepublik Deutschland

mot

SW (C-273/20),

BL,

BC (C-355/20),

ytterligare deltagare i rättegången:

Stadt Darmstadt (C-273/20),

Stadt Chemnitz (C-355/20),

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av ordföranden på andra avdelningen A. Prechal, tillika tillförordnad ordförande på tredje avdelningen, samt domarna J. Passer, F. Biltgen, L.S. Rossi (referent) och N. Wahl,

generaladvokat: G. Hogan,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

* Rättegångsspråk: tyska.

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- SW, genom H. Mohrmann, Rechtsanwalt,
- Nederländernas regering, genom M. K. Bulterman, A. Hanje och M. J. Langer, samtliga i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom C. Cattabriga och D. Schaffrin, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 2 f, artikel 10.3 a, samt artikel 16.1 a och 16.1 b i rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (EUT L 2003, 251, s. 12).
- 2 Respektive begäran har framställts i två mål mellan Bundesrepublik Deutschland (Förbundsrepubliken Tyskland), å ena sidan, och de syriska medborgarna SW, respektive BL och BC, å den andra, angående deras ansökningar om utfärdande av nationell visering för familjeåterförening med deras respektive söner som erkänts ha flyktingstatus i Tyskland.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Skälen 2, 4, 6, 8 och 9 i direktiv 2003/86 har följande lydelse:
 - ”(2) Åtgärderna avseende familjeåterförening bör antas i överensstämmelse med den skyldighet att skydda familjen och att respektera familjelivet som har stadfästs i en rad folkrättsliga instrument. Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheter och iakttar de principer som erkänns särskilt i artikel 8 i [Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950,] och i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.
- ...
- (4) Familjeåterförening är ett nödvändigt medel för att möjliggöra familjelivet. Familjeåterförening bidrar till att skapa en social och kulturell stabilitet som underlättar tredjelandsmedborgarnas integrering i medlemsstaterna, som även främjar den ekonomiska och sociala sammanhållningen, vilket är ett av gemenskapens grundläggande mål enligt fördraget.

...

- (6) För att säkerställa skyddet för familjen och bevarandet eller skapandet av familjelivet, bör de materiella villkoren för utövandet av rätten till familjeåterförening fastställas enligt gemensamma kriterier.

...

- (8) Situationen för flyktingar bör ges särskild uppmärksamhet med anledning av de skäl som tvingat dem att fly från sitt land och hindrar dem från att leva ett normalt familjeliv där. Deras rätt till familjeåterförening bör därför regleras av förmånligare villkor.
- (9) Familjeåterförening bör under alla omständigheter gälla medlemmarna i kärnfamiljen, det vill säga make/maka och underåriga barn.”

- 4 Artikel 1 i direktiv 2003/86 har följande lydelse:

”Syftet med detta direktiv är att fastställa villkor för utövandet av rätten till familjeåterförening för tredjelandsmedborgare som vistas lagligen på medlemsstaternas territorier.”

- 5 I artikel 2 f i detta direktiv anges följande:

”I detta direktiv avses med

...

- f) *underårig utan medföljande vuxen*: tredjelandsmedborgare eller statslös person som är yngre än arton år och som anländer till medlemsstaternas territorier utan medföljande vuxen som enligt lag eller sedvana ansvarar för den underårige, så länge som denne inte faktiskt tas om hand av en sådan vuxen, eller en underårig som lämnas utan medföljande vuxen efter att ha anlånt till medlemsstaternas territorier.”

- 6 I artikel 4 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna skall, enligt detta direktiv och med iakttagande av villkoren i kapitel IV och i artikel 16, tillåta inresa och vistelse för följande familjemedlemmar:

...

- b) Underåriga barn till referenspersonen och dennes make/maka, inbegripet barn som har adopterats i enlighet med ett beslut som har fattats av den berörda medlemsstatens behöriga myndighet eller ett beslut som är automatiskt verkställbart enligt den medlemsstatens internationella förpliktelser, eller som måste erkännas enligt internationella förpliktelser.

...

Underåriga barn enligt denna artikel får inte ha uppnått myndighetsålder enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning och får inte vara gifta.

...

2. Medlemsstaterna får i lag eller annan författning, enligt detta direktiv och med iakttagande av villkoren i kapitel IV, tillåta inresa och vistelse för följande familjemedlemmar:

- a) Släktingar i rakt uppstigande led av första graden till referenspersonen eller dennes make/maka, om släktingarna är beroende av referenspersonen eller dennes make/maka för sin försörjning och saknar annat nödvändigt familjemässigt stöd i ursprungslandet.

...”

7 Artikel 5 i samma direktiv har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna skall avgöra om en ansökan till de behöriga myndigheterna i den berörda medlemsstaten om inresa och vistelse för familjeåterförening skall lämnas in av referenspersonen eller av dennes familjemedlemmar.

...

5. Vid prövningen av ansökan skall medlemsstaterna ta vederbörlig hänsyn till att underåriga barns bästa skall komma i främsta rummet.”

8 I artikel 10.3 i direktiv 2003/86 föreskrivs följande:

”Om en flykting är underårig utan medföljande vuxen

- a) skall medlemsstaterna tillåta inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte för hans eller hennes släktingar i rakt uppstigande led av första graden utan att tillämpa villkoren i artikel 4.2 a,

...”

9 Artikel 13.1 och 13.2 i direktivet har följande lydelse:

”1. Så snart ansökan om inresa för familjeåterförening har godkänts, skall den berörda medlemsstaten ge familjemedlemmarna tillstånd till inresa. Den berörda medlemsstaten skall därvid på alla sätt underlätta för dessa personer att erhålla de viseringar som krävs.

2. Den berörda medlemsstaten skall för familjemedlemmarna utfärda ett första uppehållstillstånd med minst ett års giltighetstid. Detta uppehållstillstånd skall kunna förnyas.”

10 I artikel 15 i nämnda direktiv föreskrivs följande:

”1. Senast efter fem års vistelse, och under förutsättning att familjemedlemmen inte har beviljats uppehållstillstånd av andra skäl än familjeåterförening, har make/maka eller ogift partner samt barn som har uppnått myndig ålder rätt till att efter ansökan, om så krävs, få eget uppehållstillstånd som är oberoende av referenspersonens uppehållstillstånd.

Medlemsstaterna får inskränka beviljandet av det uppehållstillstånd som avses i första stycket till make/maka eller ogift partner vid upplösning av familjebanden.

2. Medlemsstaterna får bevilja eget uppehållstillstånd för myndiga barn och sådana släktingar i direkt uppstigande led som omfattas av artikel 4.2.

...

4. Villkoren för beviljande av eget uppehållstillstånd och för giltighetstiden för eget uppehållstillstånd skall fastställas enligt nationell lagstiftning.”

11 Artikel 16.1 i detta direktiv har följande lydelse:

”Medlemsstaterna får avslå en ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening eller, i förekommande fall, återkalla ett uppehållstillstånd eller avslå en ansökan om förnyelse av uppehållstillstånd för en familjemedlem i följande fall:

a) Om villkoren i detta direktiv inte är uppfyllda eller inte längre är uppfyllda.

...

b) Om referenspersonen och dennes familjemedlemmar inte eller inte längre lever som gifta eller har ett fullständigt familjeliv.

...”

12 I artikel 17 i direktiv 2003/86 anges följande:

”Om en ansökan om familjeåterförening avslås, om ett uppehållstillstånd återkallas eller inte förnyas, eller om det beslutats att referenspersonen eller dennes familjemedlemmar skall utvisas, skall medlemsstaterna ta vederbörlig hänsyn till arten och stabiliteten av den berörda personens familjeband och varaktigheten av vistelsen i medlemsstaten samt förekomsten av familjemässig, kulturell eller social anknytning till ursprungslandet.”

Tysk rätt

13 I 6 § tredje stycket i Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (lag om utlänningars vistelse, förvärvsarbete och integration i Tyskland) av den 25 februari 2008 (BGBl. 2008 I, s. 162), i den lydelse som är tillämplig i de nationella målen (nedan kallad AufenthG), föreskrivs följande:

”För längre vistelse krävs visering för Förbundsrepubliken Tyskland (nationell visering), vilken ska utfärdas före inresa. Utfärdandet ska ske i enlighet med gällande bestämmelser om tillfälligt uppehållstillstånd, EU-blåkort, kort för personer som är föremål för företagsintern förflyttning (ICT-tillstånd), etableringstillstånd och permanent uppehållstillstånd inom EU. ...”

14 I 25 § i denna lag, med rubriken ”Uppehållstillstånd av humanitära skäl”, föreskrivs följande i andra stycket:

”En utlänning ska beviljas tillfälligt uppehållstillstånd om Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Federala migrations- och flyktingmyndigheten) har erkänt att vederbörande har flyktingstatus i den mening som avses i 3 § första stycket Asylgesetz (asyllagen) eller status som alternativt skyddsbehövande i den mening som avses i 4 § första stycket asyllagen. ...”

- 15 I 36 § AufenthG, med rubriken "Familjeåterförening för föräldrar och andra familjemedlemmar", föreskrivs följande:

"1) Föräldrar till en underårig utlänning som innehar tillfälligt uppehållstillstånd enligt 23 § fjärde stycket, 25 § första stycket eller andra stycket första meningen första alternativet, permanent uppehållstillstånd enligt 26 § tredje stycket, alternativt permanent uppehållstillstånd enligt 26 § fjärde stycket efter att först ha beviljats tillfälligt uppehållstillstånd enligt 25 § andra stycket första meningen andra alternativet, ska, med undantag från 5 § första stycket punkt 1 och 29 § första stycket punkt 2, beviljas tillfälligt uppehållstillstånd, om ingen förälder som är vårdnadshavare till den underårige vistas i Tyskland.

2) Andra familjemedlemmar till en utlänning kan beviljas tillfälligt uppehållstillstånd för familjeåterförening om det föreligger särskilt ömmande skäl. 30 § tredje stycket och 31 § ska härvid tillämpas på myndiga familjemedlemmar och 34 § på underåriga familjemedlemmar."

Målen vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 16 SW, BL och BC är syriska medborgare och har ansökt om nationell visering för familjeåterförening med sina respektive söner, vilka erkänts ha flyktingstatus.
- 17 Sönerna är födda den 18 januari 1999 respektive den 1 januari 1999, och anlände till Förbundsrepubliken Tyskland under 2015. De ansökte om asyl den 10 december 2015 respektive den 5 oktober 2015, varvid den federala migrations- och flyktingmyndigheten erkände deras flyktingstatus den 15 juli 2016 respektive den 10 december 2015. Den 15 augusti 2016 respektive den 26 maj 2016 beviljade den behöriga utlänningsmyndigheten dem tillfälliga uppehållstillstånd med en giltighetstid på tre år.
- 18 Den 4 oktober 2016 respektive den 9 november 2016 ansökte SW, BL och BC vid Förbundsrepubliken Tysklands ambassad i Beirut om nationella viseringar för familjeåterförening med sina respektive söner, både för sig själva och för andra barn som är syskon till sönerna boende i Tyskland. Det framgår av beslutet om hänskjutande i mål C-355/20 att BL:s och BC:s söner, genom e-postmeddelande av den 29 januari 2016 och vid samma ambassad, redan hade ansökt om familjeåterförening med sina föräldrar.
- 19 Genom beslut av den 2 mars 2017 och den 28 mars 2017 avslog ambassaden dessa viseringsansökningar med motiveringen att sönerna under tiden hade blivit myndiga, den 18 januari 2017 respektive den 1 januari 2017.
- 20 Genom domar av den 1 februari 2019 respektive den 30 januari 2019 ålade Verwaltungsgericht Berlin (Förvaltningsdomstolen i Berlin, Tyskland) Förbundsrepubliken Tyskland att utfärda nationella viseringar för familjeåterförening till SW, BL och BC, i enlighet med 6 § tredje stycket andra meningen AufenthG, jämförd med 36 § punkt 1 i samma lag, med motiveringen att deras söner i enlighet med EU-domstolens praxis, bland annat domen av den 12 april 2018, A och S (C-550/16, EU:C:2018:248), skulle betraktas som underåriga.
- 21 Förbundsrepubliken Tyskland överklagade de domar som Verwaltungsgericht Berlin (Förvaltningsdomstolen i Berlin) meddelat till Bundesverwaltungsgericht (Federala högsta förvaltningsdomstolen, Tyskland), och åberopade ett åsidosättande av 36 § första stycket AufenthG. Förbundsrepubliken Tyskland gjorde i huvudsak gällande att enligt rättspraxis från

Bundesverwaltungsgericht (Federala högsta förvaltningsdomstolen) var sönerna till SW, BL och BC inte underåriga flyktingar när den sista instans som prövade målet i sak meddelade sitt avgörande. Den hänskjutande domstolen anser att den rättspraxis som följer av domen av den 12 april 2018, A och S (C-550/16, EU:C:2018:248), inte kan överföras på förevarande fall, eftersom det i det målet endast hade antagits ett slutgiltigt beslut avseende iakttagandet av det krav på den berörda flyktingens ställning som underårig som följer av artikel 10.3 a i direktiv 2003/86, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv. Förbundsrepubliken Tyskland anser att i det målet prövades inte frågan huruvida föräldrarna till en flykting som blivit myndig ska beviljas inrese- och uppehållstillstånd när de enligt nationell rätt inte har en självständig uppehållsrätt i förhållande till den underårige, utan måste lämna den berörda medlemsstaten omedelbart.

- 22 Den hänskjutande domstolen har uppgivit att enligt nationell rätt har varken SW, BL eller BC rätt till visering för familjeåterförening med sina respektive söner.
- 23 Den hänskjutande domstolen anser i synnerhet att villkoren i 36 § första stycket AufenthG inte är uppfyllda i förevarande fall. Enligt fast rättspraxis från Bundesverwaltungsgericht (Federala högsta förvaltningsdomstolen) förhåller det sig nämligen så, att föräldrarna till en underårig flykting har rätt till familjeåterförening enligt denna bestämmelse endast om barnet fortfarande är underårigt vid den tidpunkt då ansökan om familjeåterförening avgörs i sak genom ett administrativt beslut eller ett domstolsbeslut. På denna punkt skiljer sig familjeåterförening för föräldrar från familjeåterförening för barn, som inte begränsas i tiden, eftersom det tillfälliga uppehållstillstånd som ett barn beviljas omvandlas till ett självständigt uppehållstillstånd – oberoende av familjeåterföreningen – när barnet blir myndigt. Tysk rätt ger dock inte föräldrar som återförenats med en underårig flykting en självständig uppehållsrätt efter det att det berörda barnet blivit myndigt, eftersom den nationella lagstiftaren inte har använt sig av den fakultativa befogenhet som artikel 15.2 i direktiv 2003/86 ger i detta avseende.
- 24 Den hänskjutande domstolen önskar även få klarhet i vilka kriterier den ska lägga till grund för att bedöma huruvida det krav på ett fullständigt familjeliv som uppställs i artikel 16.1 b i direktivet ska anses vara uppfyllt, med följden att en rätt till familjeåterförening föreligger.
- 25 Mot denna bakgrund beslutade Bundesverwaltungsgericht (Federala högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målen och ställa följande frågor, vilka är identiskt formulerade i målen C-273/20 och C-355/20, till EU-domstolen:

- "1 a) Kan det vid familjeåterförening med en underårig flykting utan medföljande vuxen, i den mening som avses i artikel 10.3 a och artikel 2 f i [direktiv 2003/86], anses utgöra ett "villkor", i den mening som avses i artikel 16.1 a i detta direktiv, att flyktingen fortfarande är underårig? Utgör ovannämnda bestämmelser hinder mot nationell lagstiftning som innebär att föräldrar som har återförenats med en underårig flykting utan medföljande vuxen, i den mening som avses i artikel 2 f i direktiv 2003/86, beviljas en (härledd) uppehållsrätt i medlemsstaten endast så länge som flyktingen fortfarande är underårig?
- b) För det fall att frågorna under 1a) ska besvaras jakande: Ska artikel 16.1 a i direktiv 2003/86, jämförd med artikel 10.3 a och artikel 2 f i samma direktiv, tolkas så, att en medlemsstat vars lagstiftning innebär att föräldrarnas (härledda) uppehållsrätt begränsas till perioden då barnet fortfarande är underårigt får avslå en ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening från föräldrar som fortfarande vistas i tredjeland, om flyktingen har

blivit myndig innan det har antagits ett slutligt beslut i ett administrativt eller rättsligt förfarande avseende en ansökan som ingivits inom tre månader efter det att barnets flyktingstatus erkändes?

2) För det fall att fråga 1 ska besvaras så att familjeåterförening inte får nekas:

Vilka krav ska ställas på ett fullständigt familjeliv, i den mening som avses i artikel 16.1 b i direktiv 2003/86, när föräldrar återförenas med en flykting som har blivit myndig innan det ha antagits något beslut avseende ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte? Särskilt uppkommer följande frågor:

- a) Är det härvidlag tillräckligt med ett släktskap i rakt uppstigande led av första graden (artikel 10.3 a i direktiv 2003/86) eller krävs det ett fullständigt familjeliv?
- b) För det fall att det även krävs ett fullständigt familjeliv:

Vilken intensitet krävs i så fall? Är det exempelvis tillräckligt med sporadiska eller regelbundna besök, krävs det att fråga är om samlevnad i ett gemensamt hushåll eller krävs det dessutom att familjemedlemmarna stöttar varandra ekonomiskt och är beroende av varandra?

- c) Krävs det vid en återförening med föräldrar som fortfarande vistas i ett tredjeland och har ingett en ansökan om familjeåterförening med ett barn som har erkänts ha flyktingstatus, men som under tiden har blivit myndigt, att det kan antas att familjelivet kommer att (åter)upptas i medlemsstaten efter inresan på det sätt som krävs enligt fråga 2b?"

Förfarandet vid domstolen

- 26 Genom beslut av den 3 augusti 2020 ombad EU-domstolens ordförande den hänskjutande domstolen i mål C-273/20 att uppge om den önskade vidhålla sin begäran om förhandsavgörande med hänsyn till domen av den 16 juli 2020, État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn) (C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577). Genom beslut av den 20 augusti 2020, som inkom till domstolens kansli den 27 augusti 2020, underrättade den hänskjutande domstolen EU-domstolen om att den önskade vidhålla sin begäran, eftersom den ansåg att nyssnämnda dom inte i tillräcklig utsträckning besvarade frågorna i förevarande mål, och preciserade att dess ställningstagande även gällde för begäran om förhandsavgörande i mål C-355/20.
- 27 Domstolens ordförande beslutade den 10 september 2020 att förena målen C-273/20 och C-355/20 vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 28 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågans första del för att få klarhet i huruvida artikel 16.1 a i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att i fall av familjeåterförening mellan föräldrar och en underårig flykting utan medföljande vuxen i enlighet med artikel 10.3 a i direktivet, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv, utgör den omständigheten att flyktingen fortfarande är underårig när föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte avgörs ett "villkor", i den mening som avses i artikel 16.1 a i samma direktiv, som – om det inte är uppfyllt – innebär att den berörda medlemsstaten får avslå ansökan om inresa och vistelse för

familjeåterförening. Den hänskjutande domstolen önskar även få klarhet i huruvida dessa bestämmelser ska tolkas så, att de inte utgör hinder mot nationell lagstiftning som innebär att i ett sådant fall upphör de berörda föräldrarnas uppehållsrätt så snart barnet blir myndigt.

- 29 Såsom det erinrats om i punkterna 17–19 i förevarande dom ska det inledningsvis framhållas att den 15 juli 2016 respektive den 10 december 2015 erkände de tyska myndigheterna sönnernas flyktingstatus. SW ansökte om nationell visering för att återförenas med sin son den 4 oktober 2016, det vill säga inom tre månader efter det att hans flyktingstatus hade erkänts och medan han fortfarande var underårig. Vad gäller BL och BC har den hänskjutande domstolen uppgivit att även om de inte ansökte om nationell visering förrän den 9 november 2016 hade deras söner ansökt om familjeåterförening den 29 januari 2016, det vill säga inom tre månader efter det att deras flyktingstatus hade erkänts. Det var först genom besluten av den 2 mars 2017 respektive den 28 mars 2017 som dessa ansökningar avslogs, med motiveringen att sönnerna under tiden hade blivit myndiga, närmare bestämt den 18 januari 2017 respektive den 1 januari 2017.
- 30 För att besvara den första frågans första del ska det erinras om att enligt artikel 1 i direktiv 2003/86 består dess syfte i att fastställa villkor för utövandet av rätten till familjeåterförening för tredjelandsmedborgare som vistas lagligen på medlemsstaternas territorier.
- 31 Härvidlag framgår det av skäl 8 i direktivet att det ger flyktingar förmånligare villkor för att utöva sin rätt till familjeåterförening, eftersom deras situation kräver särskild uppmärksamhet med anledning av de skäl som tvingat dem att fly från sitt land och hindrar dem från att leva ett normalt familjeliv där.
- 32 Ett av dessa förmånligare villkor gäller familjeåterförening med en flyktings släktingar i rakt uppstigande led av första graden. Domstolen har nämligen redan slagit fast att medan en sådan möjlighet till familjeåterförening enligt artikel 4.2 a i direktiv 2003/86 i princip endast föreligger om medlemsstaten väljer att tillåta den, och bland annat är villkorad av ett krav på att släktingar i rakt uppstigande led av första graden är beroende av referenspersonen för sin försörjning och saknar annat nödvändigt familjemässigt stöd i ursprungslandet, anges i artikel 10.3 a i direktivet, genom ett avsteg från denna princip, att släktingar i rakt uppstigande led av första graden har en rätt till familjeåterförening med en underårig flykting utan medföljande vuxen, varvid denna rätt varken är beroende av medlemsstaternas skönsmässiga bedömning eller är underkastad de villkor som uppställs i artikel 4.2 a i direktivet (dom av den 12 april 2018, A och S, C-550/16, EU:C:2018:248, punkterna 33 och 34).
- 33 Begreppet ”underårig utan medföljande vuxen”, som inom ramen för direktiv 2003/86 endast används i artikel 10.3 a, definieras i inledningen och led f i artikel 2. I sistnämnda bestämmelse anges visserligen att med ”underårig utan medföljande vuxen” avses en tredjelandsmedborgare eller statslös person som bland annat är yngre än arton år, men det preciseras inte i denna bestämmelse vilken tidpunkt som ska ligga till grund för bedömningen av huruvida detta villkor är uppfyllt och den innehåller inte heller någon hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar, varför domstolen under dessa omständigheter har slagit fast att medlemsstaterna inte kan tillerkännas något utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller fastställandet av den tidpunkt som vid tillämpningen av artikel 10.3 a i direktiv 2003/86 ska ligga till grund för bedömningen av den underåriga flyktingens ålder (se för ett liknande resonemang, dom av den 12 april 2018, A och S, C-550/16, EU:C:2018:248, punkterna 39–45).

- 34 Det ska dessutom erinras om att det följer såväl av kravet på en enhetlig tillämpning av unionsrätten som av likhetsprincipen, att en unionsbestämmelse som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för fastställandet av bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde, i regel ska ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela Europeiska unionen, med beaktande bland annat av det sammanhang i vilket bestämmelsen förekommer och det mål som eftersträvas med den aktuella lagstiftningen (dom av den 16 juli 2020, *État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn)*, C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkterna 29 och 30 samt där angiven rättspraxis).
- 35 Härvidlag ska det även framhållas att syftet med direktiv 2003/86 är att främja familjeåterförening och att detta direktiv dessutom är avsett att ge skydd för tredjelandsmedborgare, särskilt underåriga sådana (dom av den 16 juli 2020, *État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn)*, C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 25 och där angiven rättspraxis).
- 36 I artikel 51.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan) föreskrivs dessutom att när medlemsstaterna tillämpar unionsrätten måste de respektera de rättigheter och principer som fastställs i stadgan och främja tillämpningen av dessa, i enlighet med sina respektive befogenheter och under iakttagande av gränserna för unionens befogenheter enligt fördragen.
- 37 I detta avseende ska det erinras om att det följer av fast rättspraxis att det ankommer på medlemsstaterna, och särskilt på deras domstolar, att inte bara tolka sin nationella rätt på ett sätt som står i överensstämmelse med unionsrätten, utan även att se till att de inte grundar sig på en tolkning av en sekundärrättslig bestämmelse som står i strid med de grundläggande rättigheter som skyddas genom unionens rättsordning (dom av den 16 juli 2020, *État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn)*, C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 33 och där angiven rättspraxis).
- 38 I artikel 7 i stadgan erkänns i synnerhet rätten till respekt för privatlivet och familjelivet. Denna artikel 7 ska, enligt fast rättspraxis, tolkas mot bakgrund av den skyldighet att ta hänsyn till barnets bästa som föreskrivs i artikel 24.2 i stadgan, och med beaktande av att det är nödvändigt för ett barn att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till båda föräldrarna, såsom anges i artikel 24.3 i stadgan (dom av den 16 juli 2020, *État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn)*, C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 34 och där angiven rättspraxis).
- 39 Härav följer att bestämmelserna i direktiv 2003/86 ska tolkas och tillämpas mot bakgrund av artikel 7 samt artikel 24.2 och 24.3 i stadgan, såsom för övrigt framgår av lydelsen av skäl 2 och artikel 5.5 i direktivet, vilket innebär att medlemsstaterna är skyldiga att vid prövningen av ansökningar om familjeåterförening ta hänsyn till de berörda barnens bästa och sträva efter att främja familjelivet (dom av den 16 juli 2020, *État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn)*, C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 35 och där angiven rättspraxis).
- 40 I förevarande fall framgår det av besluten om hänskjutande att det enligt tysk rätt krävs att den underåriga utan medföljande vuxen är yngre än 18 år, inte bara när släktingen i rakt uppstigande led av första graden ansöker om inresa och vistelse för familjeåterförening, utan även vid den tidpunkt då de behöriga nationella myndigheterna eller de eventuellt inblandade nationella domstolarna meddelar sitt avgörande avseende denna ansökan.

- 41 Domstolen har dock redan slagit fast att artikel 2 f i direktiv 2003/86, jämförd med artikel 10.3 a i samma direktiv, ska tolkas så, att en tredjelandsmedborgare eller en statslös person som var yngre än arton år vid inresan i en medlemsstat och vid inlämnandet av asylansökan i den staten, men som under asyلفörfarandets gång uppnår myndighetsålder och därefter beviljas flyktingstatus, ska betraktas som "underårig", i den mening som avses i den bestämmelsen (dom av den 12 april 2018, A och S, C-550/16, EU:C:2018:248, punkt 64).
- 42 I detta sammanhang kan det inledningsvis konstateras att det följer av fast rättspraxis att det inte skulle vara förenligt med vare sig de mål som eftersträvas med direktivet eller med de krav som följer av artikel 7 i stadgan, om respekt för familjelivet, samt artikel 24.2 i stadgan, att låta det datum då den behöriga myndigheten i den berörda medlemsstaten fattar beslut om ansökan om inresa och vistelse i denna stat för familjeåterförening tjäna som referens vid bedömningen av sökandens eller, i förekommande fall, referenspersonens ålder vid tillämpningen av artikel 10.3 a i direktiv 2003/86. I artikel 24.2 anges nämligen att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, däribland åtgärder som medlemsstaterna vidtar vid tillämpningen av nämnda direktiv (se, analogt, dom av den 16 juli 2020, État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn), C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 36).
- 43 I annat fall skulle behöriga nationella myndigheter och domstolar inte ha något incitament att prioritera handläggningen av ansökningar från föräldrar till underåriga barn med den skyndsamhet som krävs för att ta hänsyn till dessa barns sårbarhet. De skulle således kunna agera på ett sätt som äventyrar såväl en förälders rätt till familjeliv med sitt underåriga barn som barnets rätt till familjeliv med en familjemedlem (se, analogt, dom av den 9 september 2021, Bundesrepublik Deutschland (Familjemedlem), C-768/19, EU:C:2021:709, punkt 40 och där angiven rättspraxis).
- 44 En sådan tolkning skulle inte heller kunna garantera att samtliga sökande som kronologiskt sett befinner sig i samma situation ges en likadan och förutsägbar behandling – i enlighet med principerna om likabehandling och rättssäkerhet – eftersom en dylik tolkning skulle innebära att en gynnsam utgång för ansökan om familjeåterförening i huvudsak skulle vara avhängig omständigheter som beror på nationella myndigheter eller domstolar, framför allt den skyndsamhet med vilken en ansökan behandlas eller ett överklagande av ett avslagsbeslut handläggs, och inte på omständigheter som beror på sökanden (se, analogt, dom av den 16 juli 2020, État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn), C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 45 Denna tolkning skulle dessutom kunna leda till betydande skillnader i behandlingen av ansökningar om familjeåterförening mellan medlemsstaterna och inom en och samma medlemsstat, eftersom den skulle innebära att rätten till familjeåterförening gjordes beroende av slumpmässiga och oförutsägbara omständigheter som helt kan tillskrivas de behöriga nationella myndigheterna och domstolarna i den berörda medlemsstaten (se, analogt, dom av den 16 juli 2020, État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn), C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577 punkt 43 och där angiven rättspraxis).
- 46 Under dessa omständigheter kan det konstateras att i fall av familjeåterförening mellan föräldrar och en underårig flykting utan medföljande vuxen, i den mening som avses i artikel 10.3 a i direktiv 2003/86, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv, är den tidpunkt då föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte avgörs irrelevant för bedömningen av den underåriga flyktingens ålder.

- 47 Den omständigheten att flyktingen fortfarande är underårig vid denna tidpunkt kan följaktligen inte utgöra ett "villkor", i den mening som avses i artikel 16.1 a i direktivet, som – om det inte är uppfyllt – innebär att medlemsstaterna kan avslå en sådan ansökan, då detta skulle strida mot domstolens tolkning av artikel 2 f i direktiv 2003/86, jämförd med artikel 10.3 a i samma direktiv, vilken det erinrats om i punkt 41 ovan.
- 48 Såsom domstolen redan har slagit fast ska det i detta hänseende påpekas att sökandens eller, i förekommande fall, referenspersonens ålder inte kan betraktas som ett materiellt villkor för utövandet av rätten till familjeåterförening, i den mening som avses i skäl 6 och artikel 1 i direktiv 2003/86, vilket däremot är fallet beträffande de villkor som bland annat föreskrivs i kapitel IV i direktivet och som avses i dess artikel 16.1 a. Till skillnad från de sistnämnda villkoren utgör åldersbetingelsen nämligen en betingelse för att en ansökan om familjeåterförening över huvud taget ska tas upp till sakprövning, vars förändring över tid är säker och förutsägbar, och som således endast kan bedömas vid den tidpunkt då ansökan lämnas in (se, analogt, dom av den 16 juli 2020, État belge (Familjeåterförening – Underårigt barn), C-133/19, C-136/19 och C-137/19, EU:C:2020:577 punkt 46).
- 49 Härav följer att artikel 16.1 a i direktiv 2003/86 utgör hinder mot nationell lagstiftning som innebär att i fall av familjeåterförening mellan föräldrar och en underårig flykting utan medföljande vuxen i enlighet med artikel 10.3 a i direktivet, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv, måste flyktingen fortfarande vara underårig när föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte avgörs.
- 50 Vad gäller frågan huruvida det är tillåtet att begränsa de berörda föräldrarnas uppehållsrätt till den period då referenspersonen fortfarande är underårig, ska det påpekas att medlemsstaterna enligt artikel 13.2 i direktiv 2003/86, jämförd med punkt 1 i samma artikel, är skyldiga att utfärda ett första uppehållstillstånd med minst ett års giltighetstid så snart ansökan om inresa för familjeåterförening har godkänts.
- 51 Det följer av denna bestämmelse att föräldrarna till en underårig men sedermera myndig flykting som ansökt om familjeåterförening och fått sin ansökan godkänd ska beviljas uppehållstillstånd med minst ett års giltighetstid, utan att den omständigheten att det barn som beviljats flyktingstatus har blivit myndigt kan medföra att giltighetstiden för ett sådant uppehållstillstånd förkortas (se, analogt, dom av den 9 september 2021, Bundesrepublik Deutschland (Familjemedlem), C-768/19, EU:C:2021:709, punkt 63). Det strider således mot nyssnämnda bestämmelse att under sådana omständigheter bevilja föräldrarna uppehållsrätt endast så länge deras barn faktiskt är underårigt.
- 52 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den första frågans första del besvaras enligt följande. Artikel 16.1 a i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att i fall av familjeåterförening mellan föräldrar och en underårig flykting utan medföljande vuxen i enlighet med artikel 10.3 a i direktivet, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv, utgör den omständigheten att flyktingen fortfarande är underårig när föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte avgörs inte ett "villkor", i den mening som avses i artikel 16.1 a i samma direktiv, som – om det inte är uppfyllt – innebär att den berörda medlemsstaten får avslå ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening. Vidare ska dessa bestämmelser, tolkade mot bakgrund av artikel 13.2 i direktivet, tolkas så, att de utgör hinder mot nationell lagstiftning som innebär att i ett sådant fall upphör de berörda föräldrarnas uppehållsrätt så snart barnet blir myndigt.

- 53 Med hänsyn till svaret på den första frågans första del saknas anledning att besvara dess andra del, eftersom den hänskjutande domstolen ställt denna fråga endast för det fall att den första delen av frågan skulle besvaras jakande.

Den andra frågan

- 54 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i vilka villkor som ska vara uppfyllda för att ett fullständigt familjeliv ska anses vara för handen, i den mening som avses i artikel 16.1 b i direktiv 2003/86, i fall av familjeåterförening mellan en förälder och ett underårigt barn som har beviljats flyktingstatus men som har blivit myndigt innan föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening har avgjorts.
- 55 Den hänskjutande domstolen har särskilt anmodat EU-domstolen att klargöra huruvida den omständigheten att det föreligger ett släktskap i rakt uppstigande led av första graden är tillräcklig i detta avseende, eller om det även krävs ett fullständigt familjeliv, och i så fall hur intensivt detta ska vara. Den hänskjutande domstolen söker även klarhet i huruvida det för familjeåterförening krävs att familjelivet återupptas i den berörda medlemsstaten sedan föräldern rest in i den medlemsstaten.
- 56 Härvidlag ska det erinras om att enligt artikel 16.1 b i direktiv 2003/86 får medlemsstaterna avslå en ansökan om familjeåterförening, återkalla ett uppehållstillstånd som beviljats i detta syfte eller avslå en ansökan om förnyelse av sådant uppehållstillstånd, om referenspersonen och dennes familjemedlemmar inte eller inte längre lever som gifta eller har ett fullständigt familjeliv. I denna bestämmelse fastställs emellertid inte några kriterier för att bedöma huruvida sådana faktiska familjeband ska anses vara för handen, och det uppställs inte heller något särskilt krav vad gäller intensiteten i de aktuella familjerelationerna. Denna bestämmelse innehåller inte heller någon hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar i detta avseende.
- 57 Såsom det har erinrats om i punkt 34 i förevarande dom följer det såväl av kravet på en enhetlig tillämpning av unionsrätten som av likhetsprincipen, att en unionsbestämmelse som inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för fastställandet av bestämmelsens innebörd och tillämpningsområde i regel ska ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela Europeiska unionen, med beaktande bland annat av det sammanhang i vilket bestämmelsen förekommer och det mål som eftersträvas med den aktuella lagstiftningen.
- 58 Det ska noteras att direktiv 2003/86 – enligt dess skäl 6 – syftar till att säkerställa skyddet för familjen och bevarandet eller skapandet av familjelivet genom familjeåterförening. Enligt skäl 4 i direktivet är familjeåterförening dessutom ett nödvändigt medel för att möjliggöra familjelivet och bidrar till att skapa en social och kulturell stabilitet.
- 59 Såsom det har erinrats om i punkt 39 ovan måste åtgärder avseende familjeåterförening, inbegripet de åtgärder som föreskrivs i artikel 16 i direktivet, vara förenliga med de grundläggande rättigheterna, däribland rätten till respekt för privatlivet och familjelivet som garanteras i artikel 7 samt artikel 24.2 och 24.3 i stadgan, varigenom medlemsstaterna åläggs en skyldighet att vid prövningen av ansökningar om familjeåterförening ta hänsyn till de berörda barnens bästa och sträva efter att främja familjelivet.

- 60 Det ska även erinras om att enligt skäl 8 i direktiv 2003/86 bör flyktingars situation ges särskild uppmärksamhet med anledning av de skäl som tvingat dem att fly från sitt land och hindrar dem från att leva ett normalt familjeliv där. Detta är skälet till att direktivet ger flyktingar och deras släktingar i rakt uppstigande led av första graden förmånligare villkor i fråga om deras rätt till familjeåterförening.
- 61 Slutligen ska det framhållas att prövningen av huruvida fråga ska anses vara om ett fullständigt familjeliv, i den mening som avses i artikel 16.1 b i direktiv 2003/86, kräver en bedömning från fall till fall, vilket för övrigt framgår av artikel 17 i direktivet, mot bakgrund av samtliga relevanta faktorer i varje enskilt fall och mot bakgrund av de mål som eftersträvas med direktivet.
- 62 Enbart den omständigheten att fråga är om släktskap i rakt uppstigande led av första graden räcker inte i sig för att ett fullständigt familjeliv ska anses vara för handen. Det förhåller sig nämligen så, att även om de relevanta bestämmelserna i direktiv 2003/86 och i stadgan skyddar rätten till familjeliv och främjar dess upprätthållande, ger de i princip innehavarna av denna rätt ansvaret att själva bestämma på vilket sätt de önskar leva sitt familjeliv, och ställer inga särskilda krav på intensiteten av deras familjerelationer, förutsatt att de berörda personerna faktiskt fortsätter att ha ett fullständigt familjeliv (se, analogt, dom av den 9 september 2021, Bundesrepublik Deutschland (Familjemedlem), C-768/19, EU:C:2021:709, punkt 58).
- 63 I förevarande fall är det för det första utrett att SW:s, BL:s och BC:s barn fortfarande var underåriga när de tvingades lämna sitt ursprungsland och att de ingick i en kärnfamilj, i den mening som avses i skäl 9 i direktiv 2003/86, och enligt detta skäl bör familjeåterförening ”under alla omständigheter” gälla medlemmarna i kärnfamiljen. Med förbehåll för den hänskjutande domstolens bedömning förefaller det inte finnas något som tyder på att de berörda personerna inte hade ett fullständigt familjeliv med sina respektive söner under tiden före det att de flydde.
- 64 För det andra ska hänsyn tas till att SW, BL och BC och deras respektive söner inte kunde ha ett fullständigt familjeliv under den period då de var separerade från varandra, bland annat på grund av den särskilda situation söner befann sig i egenskap av flyktingar. Blott denna omständighet kan således inte i sig leda till slutsatsen att ett fullständigt familjeliv, i den mening som avses i artikel 16.1 b i direktiv 2003/86, inte är för handen. Det kan inte heller presumeras att allt familjeliv mellan en förälder och dennes barn upphör omedelbart så snart det underåriga barnet blir myndigt.
- 65 Förekomsten av ett fullständigt familjeliv förutsätter emellertid att det styrks att ett familjeband verkligen föreligger, eller att det finns en vilja att skapa eller upprätthålla ett sådant band.
- 66 Den omständigheten att de berörda personerna har för avsikt att göra sporadiska besök, i den mån de är möjliga, och ha regelbundna kontakter av något slag, med hänsyn bland annat till de faktiska omständigheter som kännetecknar de berörda personernas situation, däribland barnets ålder, kan således räcka för att det ska anses att personerna ämnar återskapa ett personligt och känslomässigt förhållande och för att styrka att de har ett fullständigt familjeliv.
- 67 Dessutom har domstolen redan slagit fast att det inte heller kan krävas att det barn och den förälder som återförenas stöttar varandra ekonomiskt, eftersom de antagligen inte har möjlighet att göra detta (se, analogt, dom av den 1 augusti 2022, Bundesrepublik Deutschland (Familjeåterförening för ett barn som blivit myndigt), C-279/20, EU:C:2022:XXX, punkt 68).

- 68 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den andra frågan besvaras enligt följande: Artikel 16.1 b i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att för att ett fullständigt familjeliv ska anses vara för handen, i den mening som avses i denna bestämmelse, i ett fall av familjeåterförening mellan en förälder och ett underårigt barn som har beviljats flyktingstatus, men som har blivit myndigt innan föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening har avgjorts, är ett släktskap i rakt uppstigande led av första graden inte tillräckligt. Det är dock inte nödvändigt att det barn och den förälder som återförenats tillhör samma hushåll eller bor tillsammans för att föräldern ska kunna beviljas familjeåterförening. Sporadiska besök, i den mån de är möjliga, och regelbundna kontakter av något slag kan således räcka för att de berörda personerna ska anses ha återskapat ett personligt och känslomässigt förhållande och för att styrka att de har ett fullständigt familjeliv. Det krävs inte heller att det barn och den förälder som återförenats stöttar varandra ekonomiskt.

Rättegångskostnader

- 69 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

- 1) Artikel 16.1 a i rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening ska tolkas så, att i fall av familjeåterförening mellan föräldrar och en underårig flykting utan medföljande vuxen i enlighet med artikel 10.3 a i direktivet, jämförd med artikel 2 f i samma direktiv, utgör den omständigheten att flyktingen fortfarande är underårig när föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse i familjeåterföreningssyfte avgörs inte ett ”villkor”, i den mening som avses i artikel 16.1 a i samma direktiv, som – om det inte är uppfyllt – innebär att den berörda medlemsstaten får avslå ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening. Vidare ska dessa bestämmelser, tolkade mot bakgrund av artikel 13.2 i direktivet, tolkas så, att de utgör hinder mot nationell lagstiftning som innebär att i ett sådant fall upphör de berörda föräldrarnas uppehållsrätt så snart barnet blir myndigt.
- 2) Artikel 16.1 b i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att för att ett fullständigt familjeliv ska anses vara för handen, i den mening som avses i denna bestämmelse, i ett fall av familjeåterförening mellan en förälder och ett underårigt barn som har beviljats flyktingstatus men som har blivit myndigt innan föräldrarnas ansökan om inresa och vistelse för familjeåterförening har avgjorts, är ett släktskap i rakt uppstigande led av första graden inte tillräckligt. Det är dock inte nödvändigt att det barn och den förälder som återförenats tillhör samma hushåll eller bor tillsammans för att föräldern ska kunna beviljas familjeåterförening. Sporadiska besök, i den mån de är möjliga, och regelbundna kontakter av något slag kan således räcka för att de berörda personerna ska anses ha återskapat ett personligt och känslomässigt förhållande och för att styrka att de har ett fullständigt familjeliv. Det krävs inte heller att det barn och den förälder som återförenats stöttar varandra ekonomiskt.

Underskrifter